

újabb irodalomtudományi eredményeket is — a szerzőnek alkalma nyílik majd irodalomtörténeti koncepcióját tovább-
érelteni.

Végül elismeréssel kell szólnunk a Šicel könyvét kiegészítő szakbibliográfiáról is, mely nem kis mértékben növeli az egyébként is tudós alaposságú könyv értékeit.

LŐKÖS ISTVÁN

Noel Stock: Poet in Exile, Ezra Pound.
New York, 1964. Barnes and Noble. 273.

Ezra Pound életútja hosszú ideig megnehezítette költészetének elfogulatlan megítélését. Noel Stock könyvét hívös tárgyilagossága teszi értékessé, mely Pound egyéniségének vitatott oldalait hitelesen világítja meg olyan írásai alapján, melyeket előtte senki sem dolgozott még fel. Megállapítja történeti jelentőségét: 1910 körül az angolszász költészetet a haldoklástól mentette meg azzal, hogy — nagy kezdeményező elődjéhez hasonlóan — visszatért a beszélt nyelvhez. Ő hozta létre a rövid, drámai hatású lírának azt a formáját, melyet később Eliot is művelt; *The Return* (1911) című költeményének a hatása még Eliot utolsó és talán legjelentősebb versén, a *Little Gidding*-en (1942) is megérződik. A korábbi szakirodalom Pound ösztönzőjét Hulmeban látta, Stock azonban meggyőzően cáfolja ezt a nézetet és Pound közvetlen elődjét Ford Maxod Fordban jelöli meg. Újszerű az a következtetése is, hogy Pound — szétágazó érdeklődésének ellenére — mindvégig az angol költészet hagyományának a továbbfejlesztője maradt.

A könyv célja nem Pound költészetének az értékelése, hanem azoknak az eszméknek a tisztázása, melyek döntően befolyásolták írói tevékenységét. Maguknak a verseknek a helyes értékelését — írja — az ezekről formált homályos vagy hamis elképzelések akadályozzák. Maradiságellenes, a megmerevedett polgári konvenciókkal szemben álló magatartásának gyökereit a felvilágosodás és a XIX. századi tudomány felfogására vezeti vissza. Pound hisz abban, hogy az ember annál tökéletesebb, minél több ismeret birtokosa. Konfuciusz tanításában a természettel összhangban levő cselekvés hirdetését látja, tehát a XIX. századi tudományhoz rokon gondolatot vél felfedezni benne: így válik két, egymástól látszólag távolos eszmekör gondolkozásának alapjává. Az eredendő bűn képzetét és az Ótestamentumot gyűlöli, mert ellentmondanak az ember meg-

javítható voltában vetett hitének. Szemben a zsidó vallás tökéletlen, a benne szereplő isten nem jelentheti az Istent, ezért rokonszenvez a gnosztikusok hagyományával. Gondolatait a vallásról a reneszánsz humanizmusfelfogása sugallja, s így csak a folyamatosság látja a pogány és a keresztény vallás között.

Stock eljárásának az óvatosságára jellemző, ahogyan arról a sokat vitatott hatásról ír, melyet a kínai írást kutató Ernest Fennolosa tett Poundra. Véleménye szerint Fennolosa elősegítette Poundban eleve meglevő hajlamok egymáshoz kapcsolódását. Ideogramikus módszere új meglátásokhoz vezetett a költői nyelv mibenlétéről. Ugyanakkor Fennolosa hatására Pound ugyanabba a hibába esik, mint a felvilágosodás gondolkodói: semmiféle folyamatosságot nem lát a középkor és a modern tudomány között. Fennolosa hatása nyilvánul meg abban is, hogy Pound a tudományos tényfelhalmozást az elvont gondolkodástól teljesen függetlennek hiszi. A könyv írója úgy véli, hogy ez nemcsak a szépirodalmon kívüli tevékenységére nyomja rá a bélyegét, hanem későbbi költészetének a töredékes jellege is belőle származik. Másik, az elméleti és gyakorlati zene területére tett kirándulását viszont egyértelműen szerencsésnek ítéli, és vele hozza kapcsolatba ritmus- és elemző, prozódiai érzékének egyedülálló fejlődését.

A költőnek a faszimushoz fűződő kapcsolatai kérdésében a könyv óvatosságra int. Nem tartozott egyetlen párthoz sem, s mindvégig egyszerre írt kommunista és jobboldali lapokba. Felelősnek érezte magát koráért, s annak minden politikai megnyilvánulása feszülten érdekelte, a Szovjetunió fejlődése éppúgy, mint az olasz fasiszta mozgalom. A háború idején a szenvedélyes elvakultság iratja vele politikai röpiratait, de ezzel egyidőben más megnyilvánulásait a tárgyilagosság jellemzi. A négerkérdésben elfoglalt emberi állásfoglalásáért egy néger vezető köszönetét nyilvánítja. Roosevelttel iránt gyűlöletet érez, mert véleménye szerint az elnök egyedül azért viszi országát a háborúba, hogy az általános válságot elkerülje. Stock rávilágít, hogy itt sem Pound rögeszméjéről volt szó, az amerikai liberális köröknek — akikkel Pound levelezésben állt — ez volt a meggyőződésük.

Politikai nézeteinek megvilágítását közgazdasági és történeti tevékenységének a vizsgálataival egészíti ki. Pound a közgazdaság történetének a jellegét a történelem néhány rövid fejezetéből próbálja általánosítani. A társadalom legnagyobb fekélyének tartja a pénzarisztokrácia hatalmát, ennek okát pedig abban látja, hogy az em-

berek nem értik a pénz lényegét. A bankok és az uzsora megjelenése szerinte egybeesik a művészet és a társadalom hanyatlásával. Churchill iránti ellenszenvét is pénzpolitikájának embertelensége magyarázza, Stock rámutat, hogy Pound részletkérdésekben világosan lát ugyan, de elszigetelten szemléli őket, mert így egyszerűbb következtetésre jut. Részletes elemzéssel bizonyítja be, hogy történészként azokat a forrásokat veszi tekintetbe, melyek alátámasztják feltételezését. Történeti munkáiból azt az érdekes végkövetkeztetést vonja le, hogy Pound tevékenysége volta képpen a XIX. századi Amerikából, Jefferson és Van Buren országából merít ösztönzést.

Stock könyve az eddiginél lényegesen teljesebb képet ad Pound sokoldalú tevékenységéről. Lépésről lépésre, a dokumentumok tárgyilagos számbavételével, jut el újszerű konklúziójához: Pound a legjobb hagyományok megőrzésére törekszik, amikor elindítja a XX. század egyik legjelentősebb irodalmi forradalmát. Meggyőzően emeli ki hatalmas és sokirányú ösztönző jelentőségét, egyedül talán arról feledkezik meg, hogy rámutasson arra a mélyen gyökerező kapcsolatra, mely Pound költői forradalma és a New Criticism létrejövele között fennáll, s korai kritikai írásai-ban a később elterjedt módszereknek alig-hanem első kezdeményezőjét bemutatja.

A könyv gyöngeségei a költészetről szóló részben vannak. Stock két alkotó periódust különböztet meg, s 1920 körül vonja meg az elválasztó vonalat. Elismeri, hogy a másodikban a költészet többnyire erőteljesebb, de úgy véli, a *Cantos* óriási tervét tönkreteszik az olyan témák, melyekkel foglalkozni nem Pound hivatása. A *Pisan Cantost* (1948) még teljes értékűnek tartja, de a *Rock-Drill* (1957) és főképp a *Thrones* (1959) sorozatokban hanyatlást lát, mert — mint mondja — a vers minősége ugyan nem rosszabb, de a költő olyan anyagot használ fel, ami a keze ügyébe esik. Pound művét a XX. századi ember tragédiájának nevezi; emberfogalmát üresnek tartja. Beszél ugyan arról, hogy az egész költemény egységesen az ember mértékén próbálja lemérni a benne szereplő témák értékét, említ ismétlődő és fokozatosan kifejllesztett motívumokat, de egészében véve szétesőnek találja. Kérdés, lehet-e ezt állítani valamely alkotásról akkor, mikor még nem hozzáférhető a maga teljességében. Emellett alkalmazható-e ez mérekeként olyan költőre, aki mindig inkább lehetőségekben, mint egységekben gondolkodott? Stock könyve kétségkívül olyan eszméket tisztáz, melyek Pound költészetében döntő tényezők. De vajon akkor, amikor arról ír,

mint szerepelnek a versekben, nem feledkeznek-e meg könyve elején tett megállapításáról, hogy Pound előtt már pályája kezdetén nem a tudós, hanem a hibátlan művész eszménye lebegett? Vajon szükségképpen összefüggéstelen az olyan költészet, melyben összefüggéstelen eszmék szerepelnek? Az olvasóban feltolulnak ezek a kérdések, s a könyv nem ad rájuk kielégítő választ, mert Pound eszmei forrásainak tisztázása után hiányzik maguknak a költeményeknek mélyreható elemzése.

SEGEDY-MASZÁK MIHÁLY

A német irodalom a XX. században. (Szerk. és bev. Vajda György Mihály) 1966. Gondolat.

Lukács Györgynek az 1946-ban kiadott, *Az újabb német irodalom rövid története* c. könyve óta nem jelent meg összefoglaló munka a német irodalomról, s ez a húszéves intervallum akkor is nagy nehézség elé állította volna a kötet szerkesztőjét, ha egy egységes nemzeti irodalomról lenne szó. A kötetben szereplő 23 író azonban az egész német nyelvterület irodalmát képviseli, s a nyelven kívül gyakran nincs is más kapcsolat az írók között, hiszen nem egy esetben nemcsak országhatárok, hanem éles ideológiai ellentétek is választják el őket egymástól.

Hogy ez a meglehetősen különmű, időben is viszonylag egymástól messze álló anyag mégis igényes, eszmeileg értékes, színvonalas, információs és tudományos igényű körképpé alakult, abban a kötet szerkesztőjének, Vajda György Mihálynak igen nagy része van, egyrészt a számításba jöhető írók szerencsés kiválogatása, nagyobb részt azonban a nagy tájékozottságról és eszmei tisztánlátásról tanúskodó bevezető tanulmánya révén.

A bevezető hangsúlyozza, milyen bonyolult ideológiai, társadalmi és eszmei harcok után alakult ki a XIX. sz. második felében az a szellemi atmoszféra, amelyből a XX. sz.-i német és osztrák irodalom táplálkozik. (Nemzeti tudat társadalmi bázis nélkül, porosz militarizmus, fejlődő ipar, fejlődő munkásosztály, szociális elégedetlenségek, imperialista hatalmi politika, az osztrák—magyar monarchia felbomlása.) Vajda György Mihály kifejti, hogyan próbálnak kilábalni az írók a polgári lét valóságából, hogyan viaskodnak valódi és vélt problémákkal.

Szó esik a különféle irodalmi és szellemi irányokról. A bevezető tanulmány jelentőségéhez mérten nagyobb teret szentel az